

Europeanisering en centralisering. Een verkennend onderzoek naar de plaats van de Europese Unie in de organisatie van de Belgische politieke partijen

Martine VAN ASSCHE

*Wetenschappelijk medewerkster aan de Vakgroep Politieke wetenschappen van de Vrije
Universiteit Brussel*

Kris DESCHOUWER

Hoogleraar aan de Vakgroep Politieke wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel

I. Inleiding : europeanisering en politieke partijen

De Europese integratie heeft aan de politieke wetenschappen een aantal nieuwe onderzoeksdomeinen geboden. In de eerste plaats is er de analyse van het integratieproces zelf, waarbij in eerste instantie theorieën met betrekking tot internationale relaties en internationale organisaties de inspiratiebron konden zijn. Na verloop van tijd groeide ook de aandacht voor Europa bij de vergelijkende politicologen, die de Europese constructie gingen bestuderen als een politiek systeem, en met de onderzoeksinstrumenten die ook voor de vergelijkende analyse van nationale staten kunnen ingezet worden¹.

De Europese integratie leidt evenwel nog tot de ontwikkeling van een tweede onderzoeksterrein, met name de analyse van de impact van Europa op de werking van de nationale staten. Ook hier is er sprake van enige convergentie tussen de traditionele internationale politiek en 'domestic politics', omdat ook in de internationale betrekkingen de aandacht toeneemt voor de invloed van internationale instellingen en normen op lagere beleidsniveaus².

In de analyses van de Europese integratie en van haar gevolgen, is de aandacht voor politieke partijen eerder gering. Partijen spelen geen dominante of toch geen klassieke en herkenbare rol in de Europese besluitvorming zelf. In die onderzoekstraditie zijn ze dus nagenoeg afwezig³. Ze duiken pas op, en dan nog mondjesmaat,

¹ HIX, S., The study of the European Community : the challenge to comparative politics, in *West European Politics*, vol. 17, 1994, p. 1-30.

² GOODIN, R.E. & KLINGEMANN, H. - D. (eds), *A New Handbook of Political Science*, Oxford, Oxford University Press, 2000 (1996) en GOUREVITCH, P., The Second Image Reversed : the international sources of domestic politics, in *International Organisation*, vol. 32, 1978, p. 881-912.

³ Een uitzondering hierop is HIX, S. & LORD, C., *Political Parties in the European Union*, Houndmills, MacMillan Press Ltd, 1997.

op het ogenblik dat het Europese Parlement (EP) rechtstreeks verkozen wordt. De verkiezingen zelf worden dan voorwerp van onderzoek, net als de Europese partijfederaties en groepen in het EP.

Bij analyses van de impact van Europa op nationale en regionale politiek, is er totnogtoe ook erg weinig aandacht besteed aan de invloed op de werking en oriëntaties van politieke partijen. Die worden bestudeerd binnen hun eigen nationale context, hun eigen partijsysteem, de eigen nationale (of regionale) politieke instellingen. Over het belang van die impact is er behoorlijk wat discussie⁴, en voorlopig niet echt een georganiseerde onderzoeksagenda. Toch worden stilaan de nodige pertinente vragen gesteld⁵. Ladrech suggereert dat op een systematische wijze zou moeten gekeken worden naar partijorganisaties, het beleid en programma, de partijcompetitie, de relatie tussen partij en regering en de relaties buiten het nationaal partijsysteem⁶. In deze bijdrage hebben we aandacht voor het eerste, voor de interne organisatie van politieke partijen, en voor de wijze waarop de zogenaamde 'europeanisering' daarop ingrijpt.

De opzet van dit artikel is tweeledig. We verwachten dat de impact van Europa op de lidstaten gevolgen zal hebben voor de interne organisatie van de nationale politieke partijen. In een eerste deel formuleren we deze verwachtingen vanuit de optiek dat nationale partijen hun belangrijkste doelstellingen – verkiezingen winnen, beleidsposten innemen en gestalte geven aan een programma en ideologie – willen veilig stellen in een veranderende, meerlagige beleidsomgeving. Deze verwachtingen vormen de fundamenteen van een onderzoekskader voor de analyse van de europeanisering van interne partijorganisaties.

In een tweede deel gaan we op zoek naar sporen van Europa in de statuten van de Belgische politieke partijen, wat meteen een eerste poging is om een aantal stukken van dat onderzoekskader in te vullen. De statuten zijn in dit verband natuurlijk niet de enige bron van informatie, maar ze zijn als aanzet wel bruikbaar. Statuten zijn immers teksten waarover in de partijen wordt nagedacht. Ze zijn allicht niet zozeer een indicatie van de wijze waarop de partij reëel functioneert, dan wel van de manier waarop de partijen zichzelf aan de buitenwereld én aan zichzelf willen presenteren. En indien de moeite genomen wordt om in de statuten iets over

⁴ Zie : GAFFNEY, J. (ed.), *Political Parties and the European Union*, Londen, Routledge, 1996; GOETZ, K.H. & HIX, S. (eds), *Europeanised Politics ? European Integration and national Political Systems*, Londen, Frank Cass pbl., 2001; LADRECH, K., Europeanization of domestic politics and institutions : the case of France, in *Journal of Common Market Studies*, vol. 32, nr. 1, 1994, p. 69-88 en MAIR, P., The Limited Impact of Europe on National Party Systems, in *West European Politics*, vol. 23, nr. 4, 2000, p. 27-51; e.a.

⁵ Zie : DESCHOUWER, K., *The European Multi-level Party Systems : Towards a Framework for Analysis*, EUI Working Papers, RSC No. 2000/47, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUI, 2000.

⁶ LADRECH, R., Europeanization and Political parties. Towards a Framework for Analysis, in *Party Politics*, vol. 8, nr. 4, 2002, p. 389-403.

Europa te vermelden, dan is dat in elk geval een aanduiding dat het Europese niveau gevolgen heeft voor de wijze waarop partijen (willen) functioneren. Deze formele regels dienen later getoetst te worden aan de dagelijkse praktijk van de partijwerking.

II. Partijdoelen en de impact van Europa

De organisatie van politieke partijen is vrij uitgebreid bestudeerd geweest. Daarbij stond vaak het idee van verandering of aanpassing centraal⁷. Van partijen wordt immers verwacht dat ze flexibel en responsief zijn, of algemener dat ze het product zijn van de samenleving waarin ze functioneren⁸. Analyses van individuele partijen leggen de nadruk op de relatie tussen doelen en performantie om op zoek te gaan naar de concrete aanleidingen en verklaringen voor het veranderen van de partij. De idee is dat partijen veranderen als gevolg van interne ontwikkelingen of van wijzigingen in de omgeving, die hen ertoe aanzetten het nodige te doen om hun doelen veilig te stellen⁹.

Een dergelijk denkkader kan gebruikt worden om de Europese impact op partijen in kaart te brengen. Het proces van Europese integratie is dan de wijziging in de institutionele context van de partijen, die zichtbare gevolgen heeft voor de wijze waarop en de mate waarin ze hun doelen kunnen nastreven. In navolging van Müller en Strøm onderscheiden we analytisch drie grote doelen van politieke partijen : verkiezingen winnen (vote-seeking goal), politieke machtsposities veroveren (office-seeking goal) en het programma realiseren (policy-seeking goal)¹⁰. Niet alle partijen streven in dezelfde mate en op hetzelfde ogenblik al deze doelen na, maar de classificatie laat wel toe meteen te duiden dat van het proces van Europese integratie wel degelijk gevolgen voor de partijen kunnen verwacht worden.

⁷ Zie : KIRCHHEIMER, O., The transformation of the West European party system, pp. 177-200 in : LaPalombara, J. & Weiner, M., *Political parties and political development*, Princeton UP, 1966 en KATZ, R.S. & MAIR, P., Changing models of party organization and party democracy. The Emergence of the Cartel Party, in *Party Politics*, vol. 1, nr. 1, 1995, p. 5-28.

⁸ LIPSET, S.M. & ROKKAN, S., *Party systems and voter alignment*, New York, The Free Press, 1967.

⁹ PANEBIANCO, A., *Political Parties : Organization and Power*, Cambridge, Cambridge University press, 1988; DESCHOUWER, K., The Survival of the Fittest : Measuring and Explaining Adaptation and Change of Political Parties, paper voorgesteld in de Workshop «Democracies and the Organization of Political Parties», European Consortium for Political Research, Limerick, 1992 en HARMEL, R. & JANDA, K., An Integrated Theory of Party Goals and Party Change, in *Journal of Theoretical Politics*, vol. 6, nr. 3, 1994, p. 259-287.

¹⁰ STRØM, K., A Behavioral Theory of Competitive Political Parties, in *American Journal of Political Science*, vol. 34, 1990, p. 565-598 en MÜLLER, W.C. & STRØM, K. (eds), *Policy, office, or Votes ? How Political Parties in Western Europe Make Hard Decisions*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

A. Verkiezingen

Politieke partijen nemen allemaal deel aan verkiezingen. Dat is het minimale kenmerk waarmee ze van andere organisaties kunnen onderscheiden worden¹¹. Verkiezingsuitslagen zijn bepalend voor de sterkte van de partij in het partijsysteem, en in zekere mate ook voor de kans die de partij heeft om aan de macht te participeren.

De Europese integratie heeft een nieuw soort verkiezingen geïntroduceerd : de verkiezingen voor het EP. In theorie zijn dat verkiezingen voor een orgaan op het Europese niveau, maar de actoren die eraan deelnemen én de wijze waarop de resultaten gelezen worden, verwijzen naar het nationale of het regionale niveau. Analyses van die verkiezingen hebben ook meteen duidelijk gemaakt dat het hier niet om Europese verkiezingen gaat, maar om 'second-order' nationale verkiezingen¹². Het stemgedrag is expressiever, wat in het voordeel speelt van de kleinere partijen en van de oppositiepartijen. Er staat immers minder op het spel. De inzet van de verkiezingen is niet de vorming van een regering. De continue daling van de opkomst voor deze verkiezingen toont ook aan dat ook de kiezers ze niet belangrijk vinden¹³.

Deze sterke nationalisering van de Europese verkiezingen betekent niet dat ze niet belangrijk zijn voor partijen. Wel integendeel. Precies omdat hun betekenis haast volledig ontleend wordt aan de nationale context waarin ze gehouden worden, hebben ze gevolgen voor die nationale context zelf, en dus voor de electorale competitie tussen de partijen van een zelfde land of regio. De uitslag van de Europese verkiezingen is net zo goed een indicator van de grootte van een partij. Ze kan bijvoorbeeld een aanduiding zijn van het feit dat een verwachte groei nog niet echt gematerialiseerd wordt, zoals bleek bij de Europese uitslag van de VLD in 1994. De Europese uitslag kan ook de verwachtingen van een partij voor de volgende nationale verkiezingen kleuren. De 28 % die de SP in Vlaanderen behaalde in 1984 deed (heel even) de hoop groeien dat de SP wel eens de grootste partij van Vlaanderen zou kunnen worden. De sterke score van het Vlaams Blok in 1989 was de aankondiging van een goede score bij de daarop volgende nationale verkiezingen.

De simpele aanwezigheid van die Europese verkiezingen wijzigt dus de context waarbinnen de politieke partijen streven naar een zo groot mogelijk aantal stemmen. Daarom kan ook verwacht worden dat de nationale politieke partijen zich van deze nieuwe context bewust worden, en dat ze in de wijze waarop ze hun electorale strategieën ontwikkelen (onder meer voor wat de selectie van kandida-

¹¹ PANEBIANCO, A., *a.w.*

¹² REIF, K. & SCHMITT, H., Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results, in *European Journal of Political Research*, vol. 8, 1980, p. 3-44.

¹³ In 1999 bereikte de opkomst een historisch dieptepunt van 49,4 %.

ten betreft) rekening gaan houden met die Europese component. Dat levert meteen een eerste concrete onderzoeksvraag op : zien we inderdaad in de wijze waarop politieke partijen georganiseerd zijn de gevolgen van de organisatie van Europese verkiezingen sinds 1979 ?

Overigens hebben de Europese verkiezingen ook nog andere, indirecte effecten. Ze verplichten de partijen onder meer ook om (duidelijke) standpunten in te nemen over zaken die betrekking hebben op de Europese integratie zelf. De Europese verkiezingen zijn het moment bij uitstek waarop partijen hun visie op Europa proberen uit te dragen. Dat is een begrijpelijke, maar wel vreemde situatie. Bij Europese verkiezingen wordt immers het EP verkozen, en dat heeft weinig of geen impact op de institutionele uitbouw van Europa. Bij nationale verkiezingen, die uitmonden in de vorming van een nationale regering, wordt veel minder over Europese kwesties gesproken¹⁴.

B. Politieke machtsposities

Ook al is er op het Europese niveau geen sprake van partijpolitiek zoals we die op het nationale niveau kennen, de politieke partijen spelen er toch een niet onbelangrijke rol. Alle belangrijke posities op het Europese niveau worden bekleed door partijpolitieke mandatarissen. In het geval van de Raden van Ministers of de Europese Raden gaat het op evidente wijze om partijpolitieke vertegenwoordigers van de nationale regeringen. Maar ook leden van het Parlement (zie hoger) en leden van de Europese Commissie zijn mensen met een duidelijk partijpolitiek etiket.

De aanwezigheid van het Europese niveau wijzigt dus – zij het niet spectaculair – de wijze waarop politieke partijen hun personeel over verschillende beschikbare machtsposities kunnen verdelen, en wijzigen de competitie om het veroveren van die machtsposities.

De selectie van de Europese Commissaris is in België een proces dat integraal deel uitmaakt van de verdeling van machtsposities bij de regeringsvorming, ook al heeft die Commissaris binnen het Europese kader niet in de eerste plaats een partijpolitieke rol. Een lidmaatschap van de Commissie wordt als een zeer hoge prijs beschouwd, waarvoor de partij die hem verovert op het andere vlak – de nationale regering – een compensatie moet aanvaarden.

De samenstelling van de Belgische delegatie in de Europese Conventie laat eveneens toe te illustreren hoe het Europese niveau het Belgische beïnvloedt, of er toch minstens intens mee interageert. De voormalige premier Dehaene werd tot ondervoorzitter van de Conventie benoemd, terwijl zijn partij niet tot de Belgische regeringsmeerderheid behoorde. Dat kan beschouwd worden als een 'depolitiserings' van die aanstelling, maar net zo goed als een poging om een mogelijke sterke

¹⁴ MAIR, P., *a.w.*

nationale oppositiefiguur naar een ander niveau te laten verhuizen. Ook de samenstelling van de Italiaanse delegatie in de Conventie had evidente nationale gevolgen. De keuze voor Giuliano Amato – ook een voormalig premier – deed de Italiaanse regering vragen om een extra-afgevaardigde te mogen sturen, omdat anders de regeringspartijen één positie minder zouden gehad hebben. De Europese posities zijn beperkt. Maar ze zijn wel belangrijk, of worden althans als belangrijk gepercipieerd.

Naast (en in samenhang met) de formele regelgeving moet ook het socialisatie-effect van de Europese instellingen en de Europese praktijk in rekening gebracht worden. Dit alles levert opnieuw enkele onderzoeksvragen op : hoe en in welke mate houden de nationale politieke partijen in hun interne organisatie en besluitvorming rekening met het feit dat er naast de nationale ook Europese machtsposities te begeven zijn ? Hoe probeert de partij de uitoefening van deze mandaten te controleren ? In welke mate worden de partij en haar afgevaardigden ‘Europese actoren’ ?

C. *Programma en ideologie*

Hier rijst de vraag of en in welke mate de politieke partijen in hun ‘policy-seeking’ doel beïnvloed worden door de Europese integratie. De vraag stellen is ze beantwoorden. Partijpolitieke ideologieën kwamen immers tot ontwikkeling tijdens de periode van nationale staatsvorming, en refereren in hun doelstellingen of methoden vrij expliciet aan die staat. De langzame erosie van de nationale staat, of het poolen van de nationale soevereiniteit op het Europese niveau, wijzigt de context waarin partijen actief zijn, en moet dus gevolgen hebben voor de wijze waarop ze hun doelstellingen (kunnen) formuleren.

De christen-democratie is een ideologie die tot ontwikkeling kwam in het katholieke deel van Europa, met een christelijke visie op de democratische parlementaire democratie. In het oorspronkelijke Europa van de zes, stond de christen-democratie zeer sterk, en was ze ook zeer homogeen. De verschillende uitbreidingsgolven hebben de positie van de christen-democratie grondig veranderd, omdat ook andere varianten van deze ideologie in Europa aanwezig zijn, zoals de meer recente Scandinavische protestantse. De christen-democratie wordt ook op het Europese vlak geconfronteerd met de relatie met het conservatisme, een relatie die zich op het niveau van de nationale staten niet noodzakelijk op dezelfde wijze stelt¹⁵. Dat beslissingen op het Europese niveau effecten hebben op het nationale partijpolitieke vlak, moge onder meer blijken uit de onvrede in de Vlaamse christen-democratie met de koers die voormalig partijvoorzitter en voormalig

¹⁵ VAN HECKE, S., De overlevingsstrategie van de christen-democraten in de Europese Unie, Paper voorgesteld tijdens het Politicologenetaal 2002 Werkgroep ‘Waarom overleven politieke partijen?’ Noordwijkerhout, 23-24 mei 2002.

premier Wilfried Martens voert met betrekking tot de aard en de inhoud van de Europese Volkspartij.

Het socialisme en het liberalisme hebben in grote mate de (nationale) staat als referentiepunt, en verschillen van mening over de rol van de staat in het economisch en sociaal beleid. De creatie van Europa, van een potentiële nieuwe staat op dat niveau, herschikt de gegevens voor dat debat. Sommige socialistische partijen hebben bedenkingen bij de wijze waarop het Europese beleid focust op vrije markt, privatisering en deregulering. Eind 2002 klonken ook bij de Vlaamse SP.A vrij kritische stemmen over het economisch beleid van de Unie. Voor sommige liberalen is Europa dan weer die potentiële superstaat die – dixit Margaret Thatcher – wel eens opnieuw het socialisme door de achterdeur zou kunnen binnensmokkelen¹⁶.

Ook voor regionalistische partijen wijzigt de Europese integratie het landschap waarbinnen zij hun ideologisch verhaal kunnen brengen. De Europese integratie herijkt zeer grondig begrippen als onafhankelijkheid, autonomie en soevereiniteit. De Europese integratie geeft regionalistische bewegingen ook de mogelijkheid om 'buiten hun staat' te treden, om het carcan van de nationale staat te doorbreken en rechtsreeks – onder meer via actief lobbywerk – op het Europese niveau aanwezig te zijn.

Het thema van de Europese integratie zelf is natuurlijk ook een ideologische component die steeds minder kan genegeerd worden. Tot in de vroege jaren negentig was de Europese integratie nauwelijks de inzet van debat. Maar het Verdrag van Maastricht, en vooral de referenda ter goedkeuring ervan, heeft het thema op de publieke agenda geplaatst. Nieuwe partijen, bestaande partijen en facties binnen partijen mobiliseerden uitdrukkelijk tegen de Unie, waardoor het ook voor de anderen steeds moeilijker wordt om de stilte te bewaren. Vooral partijen die op het nationale vlak een antisysteem oriëntatie hebben, krijgen met de Europese integratie, en met de wijze waarop die tot stand komt, extra munitie om zich tegen de andere partijen af te zetten¹⁷. Het stilzwijgen van de anderen, of de evidente veronderstelling dat de Europese integratie een goede zaak is, biedt ruimte voor de actieve mobilisering van zogenaamd euroscepticisme.

D. De impact van Europa op de partijorganisatie : een hypothese

Raunio verdedigt de stelling dat europeanisering bijdraagt tot de versterking van de partijleiding, tot een centralisering van de besluitvorming binnen de partijen¹⁸.

¹⁶ GAFFNEY, J., *a.w.* en LADRECH, K., *Social democracy and the Challenge of European Union*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2000.

¹⁷ TAGGART, P., A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary European party systems, in *European Journal of Political Research*, vol. 33, 1998, p. 363-388 en MAIR, P., *a.w.*

¹⁸ RAUNIO, T., Why European Integration Increases leadership Autonomy within Political Parties, in *Party Politics*, vol. 8, nr. 4, 2002, p. 405-423.

Europese politiek wordt in grote mate bedreven in Raden van Ministers en tijdens topontmoetingen van regeringsleiders en staatshoofden. De aard van de besluitvorming in deze organen laat niet toe dat deelnemers zich aan strikte instructies houden. De politieke leiders worden maar in zeer beperkte mate door hun partij gestuurd. Het gesloten karakter van de vergaderingen maakt het overigens ook erg moeilijk om partijpolitieke controle uit te oefenen op wat er gebeurt. En tenslotte zijn de partijstandpunten over het Europees beleid algemeen vrij zwak uitgewerkt of erg vaag gehouden. Dit geeft diegenen die uiteindelijk de beslissingen nemen alweer een ruime vrijheid van handelen. De partijleiding heeft als het ware een monopolie op het Europees beleid.

Deze observaties zijn afgeleid van de praktijk in de Raden en houden weinig rekening met wat er ondertussen intern in de partij aan voorbereidingen en/of nabeschouwingen gebeurt. Deze stellingen moeten m.a.w. getoetst worden aan de dagelijkse praktijk van de besluitvoering binnen de partijen. In deze analyse verkennen we de interne organisatie van de partijen via de formele regels die er heersen. Regels die op hun beurt geverifieerd moeten worden in de praktijk.

III. Partijorganisatie en Europa : de Belgische praktijk

Er zijn dus goede redenen om aan te nemen dat de Europese integratie gevolgen heeft voor de wijze waarop politieke partijen functioneren. In deze bijdrage gaan we op zoek naar de manier waarop de europeanisering zichtbaar wordt in de statuten van de Belgische politieke partijen.

We analyseren de statuten van de Belgische partijen die vandaag in het EP vertegenwoordigd zijn. Omdat de geschiedenis van vele van die partijen nogal turbulent geweest is (splittingsen, fusies en naamswijzigingen), moeten we vooraf nog even verduidelijken over welke organisaties we het precies hebben. Voor de unitaire partijen gebruiken we uiteraard de statuten die geldig waren tot op het ogenblik van de splitsing. Voor de Vlaamse christen-democraten, nemen we de statuten van de CVP en de CD&V, voor de Franstalige christen-democraten gaat het om de PSC en het CDH. De statuten van de Vlaamse sociaal-democraten zijn de statuten van de SP vóór de naamsverandering naar SP.A. Bij de liberalen volgen we aan Franstalige kant eerst de PLP en vanaf 1979 de PRL. Bij de Vlaamse liberalen gaat het om de PVV en later de VLD. Voor Volksunie, Agalev, Ecolo en Vlaams Blok is er geen twijfel mogelijk : die partijen behielden hun oorspronkelijke naam, net zoals de PS na de splitsing van de unitaire partij¹⁹.

De bespreking van de statuten gebeurt in vier stappen. In eerste instantie kijken we naar de beginselen, doelen en het lidmaatschap van de partij, met de vraag of daar iets over Europa is in terug te vinden. In een tweede deel kijken we hoe de organisatie van de Europese verkiezingen en eventueel de aanduiding van een

¹⁹ De statuten worden opgesomd in de appendix bij dit artikel.

Europees Commissaris statutair geregeld zijn. In het derde deel bekijken we Europa in de partij, de plaats die mandatarissen van het Europese niveau in de Belgische partijorganen innemen en de interne coördinatie van het beleid. En tenslotte komen de externe relaties van de partijen aan bod, de wijze waarop ze zelf verbonden zijn met hun Europese partijorganisaties in de partijfederaties en de groepen van het EP, evenals de relaties met de zusterpartijen in België.

A. Beginselen, doelen en lidmaatschap

De basisbeginselen en doelen van een partij zijn de principes waarop ze haar werking baseert. Vaak is dit ook de plaats in statuten waar verwezen wordt naar de samenwerking met en lidmaatschap van gelijkgezinde partijen. We gaan na of Europa aan bod komt in deze basisprincipes. Daarnaast besteden we ook aandacht aan het lidmaatschap van de partijen. We willen weten of leden van Europese partijen lid kunnen worden van de partij en omgekeerd, of eigen leden vrij zijn zich ook aan te sluiten bij andere partijen in Europa. Ook dit zegt iets over de mate waarin de partij zich als 'Europees' wil profileren.

Zowel de Vlaamse als de Franstalige christen-democratische partij namen de pro-Europese retoriek en de aandacht voor de transnationale samenwerking over van de eenheidspartij²⁰. Europa komt ook aan bod in het lidmaatschap van beide partijen. De expliciete aanwezigheid van Europa in de statuten van de christen-democraten bevestigt het gekende beeld van deze politieke familie als drijvende kracht achter het Europese integratieproces in federale zin. De Belgische christen-democratische partijen hebben inderdaad nooit getwijfeld aan het nut van dit proces. Het valt anderzijds wel op dat de oudere statuten de Europese roeping veel evidenter in de verf zetten. Europa komt niet meer aan bod in de Opdrachtverklaring van de CD&V en in de statuten van het CDH lezen we enkel nog dat de partij een missie heeft in de Europese instellingen. Dit kan te maken hebben met de ondertussen vanzelfsprekende aanwezigheid van Europa voor deze partijen.

In de beginselen van de Belgische Socialistische Partij lezen we dat de partij belang hecht aan 'contacten met andere partijen in de wereld'. Dit werd na de splitsing van de partij overgenomen in de statuten van de SP en de PS. Het is echter pas in de jaren '90 dat een associatie met gelijkgezinde Europese partijen aan bod komt. In beide gevallen komt het lidmaatschap van de transnationale partij al eerder ter sprake, al is het ook hier bij de SP wachten tot 1992. De bijzondere status van de leden van de Europese Socialistische Partij (PES) in de PS verdient speciale aandacht. Deze kunnen namelijk om de twee jaar hun vertegenwoordigers aanduiden in een 'Conseil des représentants des Socialistes européens' die verder samengesteld is uit de partijvoorzitter, de vice-voorzitters, de secretaris-generaal en de Europese verkozenen. De Raad behandelt vraagstukken met betrekking tot de Europese constructie en vragen van algemeen belang. Via deze raad zijn de

²⁰ De resolute keuze voor Europa kwam ook aan bod tijdens het Congres van 1969 van de PSC.

leden van de PES ook vertegenwoordigd in het partijbureau van de PS zonder stemrecht. Het oprichten van een dergelijke raad en de daarmee gepaard gaande vertegenwoordiging in de PS-partijorganen, is ook mogelijk op andere niveaus. In tegenstelling tot haar Franstalige zusterpartij, besteedt de SP geen aandacht aan Europa in haar lidmaatschap.

Hoewel de sociaal-democraten traditioneel internationaal georiënteerd zijn, was de Europese integratie niet noodzakelijk van bij het begin een na te streven doelstelling. Nogal wat socialistische partijen hadden (en voor sommige geldt dat nog steeds) de nodige reserves tegenover deze internationale organisatie die de rol en de macht van de nationale staat zou kunnen aantasten. De open en op export gerichte economie van België dwong de Belgische socialisten echter tot een pragmatische houding²¹. Dit verklaart misschien waarom ze zich, in vergelijking met de christen-democraten, eerder laat uitspreken over Europa.

Net zoals de christen-democraten, profileerden de Belgische liberalen zich als voorstanders van de Europese integratie en de samenwerking van partijen in Europa. De PRL en de PVV namen deze houding over van de unitaire partij. Bij de VLD verdween Europa uit de statuten maar in haar beginselverklaring – waar de statuten trouwens nog steeds naar refereren – kiest de partij voor een federaal Europa van de burger. De transnationale partij wordt niet meer vermeld. Dit kan misschien eveneens verklaard worden door gewenning aan de aanwezigheid van Europa. Bij de Volksunie ligt de nadruk op zelfbestuur in een Europese context. Dit sluit aan bij wat we hoger stelden namelijk dat het extra beleidsniveau regionale partijen bepaalde kansen biedt.

Europa komt niet aan bod in de beginselen van de groene partijen maar het lidmaatschap kreeg in beide gevallen wel een Europees tintje. De afwezigheid van Europa in de statuten van de groenen kan een gevolg zijn van het tijdstip waarop ze ontstaan. Europa is in het begin van de jaren tachtig al een evidentie, en het is niet meer nodig te vermelden dat er naar een verenigd Europa moet gestreefd worden. Anderzijds kan het ook te maken hebben met de wat ambivalente houding van de groenen tegenover de Europese integratie. Ze zijn vóór een integratie vanuit het belang dat ze hechten aan een efficiënte milieubescherming en vanuit hun pacifisme, maar anderzijds hebben ze een radicale agenda voor de hervorming van het Europese economische en politieke systeem²². De groene partijen stemden in het parlement tegen de Verdragen van Maastricht en van Amsterdam. De partijpolitieke integratie van de groenen in Europa is daarentegen wel heel sterk, en dat laatste aspect zien we opduiken in de mogelijkheid om lid te zijn van meer dan één groene partij.

²¹ BEYERS, J. & KERREMANS, B., Diverging images of consensus. Belgium and its views on European integration in BEYERS, J. & KERREMANS B. (Convenors), *Research seminar on National Identity and European Integration*, Belgium, KULeuven, mei 2000 (niet gepubliceerd).

²² HIX, S. & LORD, C., *a.w.*

De afwezigheid van Europa in de statuten van het Vlaams Blok verbaast niet echt. De formele regels van de partij zijn over het algemeen beperkt in omvang. Ook de relatief sceptische houding tegenover de Europese integratie zou de afwezigheid kunnen verklaren.

B. De Europese mandaten

EUROPESE VERKIEZINGEN

Alle partijen hebben in hun statuten aandacht voor de Europese verkiezingen. Die aandacht varieert echter van een uitgebreid hoofdstuk vóór de eerste verkiezingen van 1979 (CVP) tot een summiere verwijzing naar de Europese lijsten waar het over de leeftijdslimiet van kandidaten gaat (PRL) of de vereiste van lidmaatschap voor kandidaten op de Europese lijst (Agalev).

Voor wat de campagne betreft wordt er enkel in de statuten van de CVP/CD&V, de PSC en Ecolo rechtstreeks naar Europa verwezen. Andere partijen hebben zeer algemene regels en bij de Volksunie, de PVV en de PS komt de campagne op zich helemaal niet aan bod. De procedures van de groene partijen onderscheiden zich van de andere door de inspraak van de Congressen. Bij de Franstalige christendemocraten lezen we dat de drie niveaus van de partij instaan voor de Europese verkiezingen. In de andere gevallen is de campagne in handen van de partijtop.

Bij vier partijen komt de samenstelling van het Europese verkiezingsprogramma aan bod in de statuten. Bij Ecolo speelt de Assemblée een centrale rol en hebben de regionale groepen een inbreng. De anderen – CVP/CD&V, PS en CDH- laten het over aan het centrale niveau. Enkel bij de eerste heeft het Congres ook inspraak.

Alle partijen hebben procedures voor het samenstellen van de Europese lijsten. Opnieuw gaat het hier in sommige gevallen maar om zeer beperkte regels en kunnen we enkel gissen naar de toepasbaarheid van algemene regels – als die al bestaan- op de samenstelling van de Europese kieslijst en de selectie van kandidaten voor Europese lijsten.

Bij de CVP/CD&V evolueerde de goedkeuring van de lijst van een gedeeltelijke poll door afgevaardigden van de arrondissementen naar een poll door de congresafgevaardigden en vanaf 1994 een poll onder alle leden. Vanaf 1989 mogen enkel de arrondissementele en provinciale besturen nog kandidaten voordragen aan het nationale bestuur, terwijl voordien ook 500 leden en de jongerenraad dit recht hadden. Vanaf 2001 zeggen de statuten uitdrukkelijk dat het nationale bestuur zelf de modellijst opstelt. Ook bij de PSC/CDH, de SP, de PS, de Volksunie en het Vlaams Blok bestaat een regel specifiek voor de Europese lijst die zegt dat de samenstelling ervan centraal gebeurt. Bij de CDH gaat die lijst vervolgens ter goedkeuring naar het Congres of de Conseil Général, terwijl vroeger bij de PSC het pollreglement gold. Bij de SP keurt het Congres de lijst goed. In de Volksunie en

de PVV had de Partijraad een centrale rol in het goedkeuren van de lijst, net zoals nu nog bij het Vlaams Blok. De VLD houdt een poll onder alle leden, het bestuur maakt de lijst. Bij de PS mag het Congres (voordien de Conseil Général) zich enkel uitspreken over de orde van de lijst. De PRL-statuten leren ons enkel dat er zowel een poll als een 'andere procedure' kan gebruikt worden voor de samenstelling van de lijsten.

Bij Agalev bekrachtigde de Politieke Raad aanvankelijk de lijsten maar sinds 1996 keurt het Congres de lijsten voor het kiespubliek Vlaanderen goed. Bij Ecolo gebeurt de lijstsamenstelling door de leden in de Assemblées.

Indien er melding wordt gemaakt over wie er beslist over de regels voor de lijstsamenstelling, blijkt dit steeds om een centrale executieve te gaan. Enkel bij Agalev beslist de Politieke Raad over een basispollreglement en bij de PRL kan een Commission de Conciliation et d'Arbitrage beslissende uitspraken doen²³.

ANDERE MANDATEN

Naast de mandaten van verkozenen in het EP, is er natuurlijk ook nog de positie van Europees Commissaris voor België. Aangezien het hier gaat om één enkel Belgisch mandaat, verwachten we niet dat partijen interne regels opstellen voor de wijze waarop de kandidaten voor deze functie geselecteerd kunnen worden. Toch heeft de PS sinds 1997 een regel die zegt dat de Europese Commissaris wordt voorgesteld door de partijvoorzitter tijdens de onderhandelingen. Hier geven de partijstatuten allicht het beeld van een goede carrièreplanning in hoofde van de toenmalige partijvoorzitter.

In de statuten van Agalev staat sinds 1996 dat de Politieke Raad het kader bepaalt waarin kan onderhandeld worden over beleidsdeelname op gelijk welk niveau maar dat 'concretisering' ervan gebeurt door het Partijbestuur voor de 'andere instellingen'. De eindbeslissing ligt bij het Congres. Onder «aanduiden van beleidsverantwoordelijken, andere instellingen» lezen we dat de Politieke Raad de mandaten aanduidt na advies van de Fractie (1996) en het Partijbestuur (2002). In principe zou dat dus ook kunnen gaan over een Europese Commissaris.

Ecolo heeft sinds 1986 een procedure voor het kiezen van vertegenwoordigers in executives die sinds 1990 ook voor het Europees niveau geldt. De Assemblée speelt een centrale rol. Sinds 2002 stelt het Secrétariat Fédéral de kandidaten voor en beslist de Conseil Fédéral bij eventuele vervangingen.

²³ De commissie is samengesteld uit de partijtop, parlementairen, leden van regeringen, gecoöpteerden en vertegenwoordigers van bepaalde partijorganisaties. Voor regels rond cumulatie, vertegenwoordiging van bepaalde groepen op de lijsten en voorwaarden voor kandidaturen die ook voor de Europese lijsten bedoeld zijn, verwijzen we naar de statuten van de partijen.

C. Europa in de partij

Functioneren in Europa betekent functioneren in een meerlagige beleidsstructuur. Dit heeft zijn consequenties. De partij moet rekening houden met alle niveaus in haar beleid, zeker indien ze op die niveaus ook mandatarissen heeft. Dit betekent ook dat de partij standpunten moet innemen op alle niveaus en tegelijkertijd moet toezien op de coherentie van haar acties.

De Belgische partijen functioneren sowieso al in een meerlagige context, zodat we kunnen vermoeden dat ze in zekere mate vertrouwd zijn met het probleem. In deze paragraaf gaan we na of Europa een plaats krijgt in de partijorganen en (eventuele) coördinatiemechanismen binnen de partij, en of er specifieke organen opgericht werden die het Europese beleid ondersteunen.

PARTIJORGANEN

Door vertegenwoordigers van de partij in de Europese instellingen en eventuele specialisten ter zake op te nemen in de partijorganen, haalt de partij Europa als het ware binnen in haar structuren. We bekijken eerst de nationale uitvoerende organen, het Congres en de Partijraad. Verder gaan we na of de partij het belangrijk acht haar Europese mandatarissen of experts op te nemen in andere organen.

DE NATIONALE EXECUTIEVE ORGANEN

Bij de PSC en de SP krijgen de leden van het EP reeds in de eerste statuten een plaats in de nationale executieve. In beide partijen is ook de Europees Commissaris, indien die lid is van de partij, lid van het partijbureau. In het CDH zijn alle parlementairen lid van het Bureau Politique. Aangezien we in de statuten van 1980 lezen dat de partij met 'parlementsleden' ook de Europese verkozenen bedoelt, veronderstellen we dat deze regel ook in het CDH geldt. De Europees verkozenen worden opgenomen in de partijbesturen van de Franstalige liberalen in 1979 en van de Vlaamse liberalen in 1982. Dus naar aanleiding van de eerste rechtstreekse verkiezingen van het EP.

Bij de PRL blijven ze expliciet lid, in de statuten van de VLD wordt niet gespecificeerd wie men bedoelt met 'de fractieleiders' in het bestuur. Bij de CVP, Ecolo en Volksunie is het respectievelijk wachten tot 1986, 1987 en 1988 op Europese vertegenwoordiging in executievelen en bij Agalev tenslotte krijgen de Europese verkozenen pas vanaf 1996 expliciet een plaats in het partijbestuur.

Bij de Franstalige socialisten lezen we vanaf 1978 dat de fractievoorzitters of een vertegenwoordiger van de parlementaire groepen lid zijn van het bureau, maar er staat nergens vermeld of hier na 1979 ook de Europese verkozenen worden bedoeld. In de statuten van het Vlaams Blok wordt er geen melding gemaakt van een plaats voor het Europese niveau in de uitvoerende organen van de partij.

Bij het Vlaams Blok, de VLD en de PS is dus niet formeel voorzien dat de Europese verkozenen aanwezig of vertegenwoordigd kunnen zijn in de partijtop. Bij de CDH en de PRL zijn dan weer alle Europese parlementsleden aanwezig. In de andere gevallen beperkt het zich tot de fractievoorzitter en eventueel een tweede persoon. In enkele gevallen is er sprake van voorzitters van parlementaire instellingen, en daar kan dan allicht de voorzitter van het EP bij zijn.

Enkel de SP en de CVP bieden functionarissen die we als Europese experts kunnen beschouwen een plaats aan binnen de partijtop. De voorzitter van de werkgroep Christen-Democraten in Europa (CDE, zie verder) maakt in de statuten van 1986 en 1994 deel uit van het bestuur van de CVP, volgens de statuten van 1989 mag hij/zij aanwezig zijn. Sinds 1995 is een internationaal secretaris lid van het Partijbureau en het Uitvoerend Bestuur van de SP.

CONGRES EN PARTIJRAAD

Aangezien bij de meeste partijen het congres openstaat voor alle leden, zijn er geen specifieke regels te vinden voor de vertegenwoordiging van het Europese niveau. Alleen bij de CD&V, de PRL en de PS zijn de congresgangers afgevaardigden van de andere partijstructuren. Bij de eerste twee partijen zijn de leden van het EP onrechtstreeks aanwezig. Dit was ook zo bij de PVV. De Europese verkozen kregen bij de liberale partijen opnieuw vroeg een plaats in het partijorgaan. Dit geldt ook voor de Volksunie.

De Europese parlementsleden van de SP en de PSC waren al uitgenodigd op het Congres sinds 1980, dus in de eerste statuten, respectievelijk zonder en met stemrecht. Bij het Vlaams Blok kunnen alle leden deelnemen aan het Congres, maar het orgaan heeft hier geen enkele beslissingsmacht. Bij de Volksunie tenslotte waren de verkozenen in het EP aanwezig als leden van de Partijraad tot 1994. Nadien waren alle leden uitgenodigd.

We kunnen enkel bij de PS niet met zekerheid zeggen of Europa vertegenwoordigd is op de Congressen. De partij heeft het in ieder geval niet nodig geacht het in haar statuten te vermelden. Enkel de SP en de PSC maken uitdrukkelijk (rechtstreeks) melding van de Europese verkozenen in het Congres. De Europees Commissarissen zijn statutair aanwezig als leden van het partijbureau.

De CD&V, de PS en de VLD hebben geen partijraad meer. Bij de CVP en de PVV waren de Europese parlementsleden lid van de Partijraad respectievelijk vanaf 1989 en van 1982 tot en met 1986. De 'Conseil général' van de PS kwam enkel in de statuten van 1978 en 1983 voor en in beide was er geen Europese vertegenwoordiging.

Bij de PSC was naast de Europese verkozenen ook de Europese Commissaris aanwezig. In het CDH zetelen de leden van het EP op onrechtstreekse wijze. De

Europese verkozenen van de SP hebben sinds de eerste statuten stemrecht in de Raad van Voorzitters en Secretarissen (toen nog Algemene Raad) terwijl de Europese Commissaris sinds 1995 aanwezig mag zijn maar geen stemrecht heeft. De PRL-verkozenen in het EP en hun eerste opvolger maakten reeds vroeg (sinds 1979) deel uit van het 'Comité Permanent'. Dit geldt opnieuw ook voor de Volksunie en PVV. De Agalev-'parlementsleden' zetelden zonder stemrecht in de Politieke Raad tot 1996. Sindsdien is de Fractie (zie verder) in de Raad vertegenwoordigd zonder stemrecht. Ook de leden van het Partijbestuur maken deel uit van de Raad. Bij Ecolo heeft een afgevaardigde van de Europese verkozenen stemrecht in de 'Conseil Fédéral' sinds 2002. Voordien mochten parlementsleden, en sinds 1989 uitdrukkelijk ook Europese parlementsleden, geen lid zijn van de 'Conseil Fédéral'. Dit illustreert het 'anders-zijn' van de groene partijen.

Het Vlaams Blok heeft weliswaar een Partijraad maar ook hier is er geen Europese vertegenwoordiging.

ANDERE ORGANEN

De statuten van 1989 luidden een belangrijke vernieuwing in van de interne partijorganisatie van de CVP. Zo ook voor de aanwezigheid van Europa in de partij. De toetreding van de Europese verkozenen tot de nationale uitvoerende organen in 1986 was een aanzet tot meer. We zagen hoger dat het Congres en de Partijraad volgden in 1989 en meteen kreeg Europa ook een plaats op de andere niveaus van de partijwerking. We treffen de leden van het EP aan op het gemeentelijke, arrondissementele en provinciale niveau. Aanvankelijk worden ze expliciet vernoemd, later wordt er verwezen naar 'de parlementsleden'. Ook bij de PSC/CDH, de PS en de Volksunie treffen we de Europese parlementsleden aan op lagere partijniveaus.

Bij de CVP kregen de leden van de gemeentelijke en arrondissementele besturen taken toegewezen, en daar behoorde ook 'Europa' bij. Beide besturen evalueren de werking van de fracties, onder meer die van de delegatie in het EP. In de statuten van de PSC lezen we dat alle niveaus ook Europese problemen moeten bespreken. Bij de CVP/CD&V treffen we de Europese verkozenen verder ook aan in de Commissie Buitenland (zie verder), de Vereniging van CD&V-Raadsleden en, al was het slechts tijdelijk, de werkgroep Senioren.

In de socialistische partijen kregen de vrouwelijke leden van het EP formeel een plaats toegewezen in de vrouwenorganisaties van de partij. Bij de Vlaamse socialisten waren de verkozenen aanwezig in de Coöptatieraad en bij de PS verwijzen we opnieuw naar de aanwezigheid van de parlementsleden in de nationale Conseil des représentants Socialistes européens.

Verder wordt er in de statuten van enkele partijen ook expliciet aandacht besteed aan de organisatie van de Europese delegatie. Tenslotte verwijzen we nog naar de

Fractie van Agalev en de Intergroupe Parlementaire van de PRL waarin alle parlementsleden van de partij verzameld zijn, onder andere de Europese verkozenen.

De statuten van het Vlaams Blok onderscheiden zich hier nogmaals door de afwezigheid van Europa.

SPECIFIEKE ORGANEN VOOR EUROPEES BELEID

In de statuten van 1986 van de CVP wordt er reeds verwezen naar de verantwoordelijken-CDE maar we komen pas meer te weten over de functie daarvan in de statuten van 1989. De verantwoordelijken bestaan op nationaal, gemeentelijk en arrondissementeel niveau en kunnen deel uitmaken van de besturen op dat niveau. De taak van de nationale werkgroep bestaat erin de Europese en mondiale dimensie in de politieke beweging en de betrokkenheid van militanten, leden en kiezers te bevorderen. Concreet betekent dit voorlichting geven, voorstellen doen waar nodig en contacten onderhouden met de Europese verkozenen, het bureau van de Europese Volkspartij en de Commissie Buitenland (zie verder). Alle Europese verkozenen en hun assistenten, alsook de arrondissementele CDE-verantwoordelijken, maken deel uit van een nationale werkgroep en één vertegenwoordiger van de Europese delegatie zetelt in de dagelijkse leiding ervan. De gemeentelijke verantwoordelijken verzorgen de relatie tussen de gemeente en de EU, wonen vergaderingen bij op arrondissementeel niveau en hebben eveneens een informerende taak. De taken van de arrondissementeel verantwoordelijken zijn vergelijkbaar. In het College van arrondissementele Voorzitters en Secretarissen treffen we de personeelsleden van het nationaal secretariaat aan die het secretariaat of de dagelijkse leiding van de werkgroep CDE waarnemen. Vertegenwoordigers uit de werkgroep CDE (zie verder) nemen deel aan de vergaderingen de vormingscommissie en de commissie 'Christen-Democratie'. CD&V is de enige partij waar we organen aantreffen die zich exclusief met het Europese beleid bezighouden.

Volledigheidshalve verwijzen we hier ook naar het Conseil des Représentants Socialistes européens. Het is echter moeilijk in te schatten (vanuit de lectuur van de statuten) of het hier om een vergelijkbaar orgaan gaat. Het geeft meer de indruk dat het om een overlegorgaan gaat met de leden van de PES die in België wonen. Anderzijds, indien er ergens een Conseil opgericht wordt, krijgt een vertegenwoordiger van deze raad wel een plaats in de partijorganen.

In statuten van andere partijen treffen we regels aan rond het oprichten van werkgroepen. Het is dus best mogelijk dat we in de praktijk gespecialiseerde organen zullen aantreffen. We kunnen besluiten dat expliciete aandacht voor Europa en Europees beleid op dit vlak beperkt blijft.

INTERNE COÖRDINATIE VAN BELEID

De meerlagigheid van de huidige beleidscontext noodzaakt partijen hun standpunten en beleid intern te coördineren. Wij gingen in de statuten op zoek naar organen of functies die het Europees niveau daarbij uitdrukkelijk vermelden, maar staan ook stil bij de algemeen coördinerende organen van de partij. We zullen namelijk zien dat het vaak gaat om organen waarin ook leden van het EP en eventueel de Europese Commissaris zetelen, of om functies waarmee die laatsten regelmatig in contact komen als lid van partijorganen. Dit betekent dat het thema Europa de interne debatten toch kan binnendringen, ook al wordt het Europese niveau misschien niet expliciet vernoemd.

Coördinatie van beleid, acties en stellingname blijkt een bezorgdheid te zijn van elke partij. In heel wat partijen zijn de nationale executieve organen en/of de partijvoorzitter, al of niet bijgestaan door het partijsecretariaat, met een coördinerende functie belast. Het Europese beleidsniveau wordt slechts in enkel gevallen expliciet vernoemd maar uit de samenstelling van het orgaan kunnen we vaak afleiden dat partijen zich wel degelijk bekommeren om een Europese inbreng.

Bij sommige partijen bestaan er nog enkele andere regels en organen die betrekking hebben op coördinatie. Vanaf 1989 belooft de CD&V als partij steun te bieden aan de fracties op toezicht te houden op de complementariteit van beleid. Daarbij wordt het Europese niveau expliciet vernoemd. Een Commissie Buitenland bereidt onder andere de beleidsvisie van de partij voor op vlak van de Europese politiek. De commissie is o.a. samengesteld uit leden aangeduid door het bestuur, vertegenwoordigers van de studiedienst en het Instituut voor Politieke Vorming, de parlementsleden die in commissies zetelen die werken rond buitenlands beleid, een vertegenwoordiger van de Europese parlementsleden en een vertegenwoordiger van de werkgroep CDE. De nationale werkgroep van de Vereniging van CD&V-Raadsleden staat in voor overleg tussen verkozenen. In 1994 tenslotte coördineert een Algemeen Secretaris de werking van verschillende organen en organisaties waarbij de Europese beweging uitdrukkelijk wordt vernoemd. De partijstatuten van de CVP/CD&V besteden trouwens aandacht aan coördinatie van beleid op alle partijniveaus.

Het 'Comité restreint' van de CHD werd opgericht om het dagelijkse werk in de parlementen en regeringen te coördineren. Het is niet helemaal duidelijk of dit ook voor het EP bedoeld is. PRL en Agalev hebben een orgaan dat alle parlementairen van de partij verzamelt, respectievelijk de Intergroupe Parlementaire en de Fractie, die hoger al aan bod kwamen. Bij Agalev wordt ook de brugfunctie van de regionale groepen benadrukt.

Bij Ecolo kreeg de Partijraad de taak alle acties en standpunten van de partij op te volgen, ook internationaal. De commissies van de partij vergaderen regelmatig om hun werk te coördineren.

Bij het Vlaams Blok bestaan een 'Verantwoordelijke Organisatie' en een vertegenwoordiger van de Vereniging voor Vlaams Blok Mandatarissen (VVBM) die beide coördinerende taken hebben. De Volksunie had vanaf 1988 een Codex voor mandatarissen, bestuursleden en kandidaat-mandatarissen die het belang van groepssamenwerking aanstipte, maar daar geen concrete voorstellen over deed. Met betrekking tot de fractie in het EP lezen we eveneens vanaf 1988 dat de groep moet samenwerken met de partijraad, het partijbestuur en de andere partijfracties.

We vermelden hier ook nog een speciale regel bij de SP die zegt dat partijleden minstens twee maal per jaar hun vertegenwoordigers in het EP kunnen ontmoeten. Deze regel bestaat sinds 1992. Dit heeft uiteraard niet met beleidscoördinatie te maken maar toont wel aan dat de partij er belang aan hecht dat de leden en de lagere echelons in de partij op de hoogte blijven van het werk in Europa.

D. De partij in Europa

Partijen organiseren contacten met gelijkgestemden op nationaal en internationaal niveau. Vanuit de Europese dimensie zijn daar drie redenen voor. In de Europese context moet er vaak onderhandeld worden. Gezien de relatieve impact van één partij, is het niet slecht vooraf al enkele afspraken te maken om 'samen sterk' te staan. Een tweede reden zijn de regels van het EP die verkozenen dwingen zich aan te sluiten bij een groep indien ze ten volle willen profiteren van de mogelijkheden die de instelling biedt. Tenslotte verwijzen we nog naar de transnationale partijen waarvan onderzoek aantoont dat hun impact op de Europese besluitvorming langzaam maar zeker groeit²⁴.

SAMENWERKING BELGISCHE PARTIJEN

Vier partijfamilies in België vermeld(d)en de samenwerking met hun zusterpartij in de statuten : de christen-democraten, de sociaal-democraten, de liberalen en de groenen. Bij de liberalen en de groenen komt de samenwerking op Europees vlak niet specifiek aan bod. Bij de CVP lezen we tot en met 1986 dat een Vast Comité voor politiek overleg onder andere de samenwerking op Europees vlak wil bevorderen. Bij de socialisten luidt het dat het Overlegcomité standpunten bespreekt m.b.t. Europees beleid. De groenen hebben een gezamenlijk bureau en congres. De partijen overleggen onderling wat er besproken zal worden. Bij de PRL en PVV lezen we dat de partijen samenwerken met politieke, liberale formaties in België. Statutair is deze samenwerking niet formeel georganiseerd.

²⁴ HIX, S. & LORD, C., *a.w.*

DE PARTIJ IN HET EP

Slechts twee partijen besteden aandacht aan het lidmaatschap van hun verkozenen in een groep van het EP. Bij de Volksunie lezen we vanaf 1988 dat de Partijraad beslist in welke groep haar verkozenen zetelen. Het Bureau van de PS was tot en met 1983 verantwoordelijk voor de relaties met zusterpartijen, onder andere in het EP.

CONTACTEN MET DE TRANSNATIONALE PARTIJ EN EXTERNE VERTEGENWOORDIGING VAN DE PARTIJ

Met uitzondering van het Vlaams Blok, zijn alle partijen lid van een transnationale partij. De CD&V, SP en PS beschikken over een procedure voor het aanstellen van een delegatie in die partij. De CD&V heeft die sinds 1977, de SP sinds 1992 en de PS sinds 1978. Bij de eerste beslist het nationaal bestuur over de samenstelling van die delegatie, bij de SP het Administratief Congres en in de PS het Bureau. Uit de statuten van de SP leren we ook dat de partijvoorzitter en de internationale secretaris vaste leden zijn van de delegatie. Net zoals bij de PS wordt de delegatie geleid door de partijvoorzitter.

In de statuten van de CD&V is er daarnaast sinds 1989 ook sprake van de Vereniging van CD&V-raadsleden die de contacten met partijen in de Europese Volkspartij verzorgt in samenwerking met de 'Christen-Democraten voor Europa'.

Daarnaast vinden we in de statuten van bepaalde partijen ook functies of organen terug die niet specifiek of niet enkel voor overleg in Europa werden opgericht, maar die daar wel (mede) die taak hebben. Een internationaal secretaris, aangesteld door het partijbureau, verzorgt voor de SP de contacten met andere socialistische partijen, en dus ook die in Europa. Hij/zij maakt deel uit van de delegatie bij de PES, zetelt in het partijbureau en is lid van het Uitvoerend Bestuur. De statuten van de PS wijden vanaf 1978 een apart hoofdstuk aan 'Concertation européenne et internationale'. De partij heeft sinds 1997 een internationaal secretariaat dat de partijvoorzitter bijstaat om de partij op Europees en internationaal vlak te vertegenwoordigen. Tot en met 1983 werd in de statuten melding gemaakt van een 'Commission des relations internationales' die samengesteld werd door het Bureau en onder andere instond voor de verbetering van de relaties in Europa. Sinds 1997 kan ieder lokale afdeling van de PS beslissen een vergadering te organiseren met een afdeling van een partij die lid is van de PES.

Bij andere partijen bestaan er regels met betrekking tot internationale contacten, maar wordt het Europese niveau daarbij niet expliciet vermeld. Volgens de statuten van 1982 verkoos het Congres van Agalev de vertegenwoordigers van de partij in «nationale en internationale organen». Vanaf 1986 kwam deze taak toe aan de Politieke Raad en sinds 1996 organiseert het Partijbestuur de internationale vertegenwoordiging van Agalev terwijl het Congres beslist over de toetreding tot

internationale verbanden. In diezelfde statuten lezen we dat regionale groepen grensoverschrijdende interregionale initiatieven mogen organiseren.

De PRL heeft sinds 1972 een 'Commission de Concertation' die de partij vertegenwoordigt in elke groep of formatie met een liberale ideologie. Deze commissie wordt samengesteld door het bureau. Bij de Franstalige christen-democraten tenslotte duidt het Bureau Politique een delegatie aan voor 'externe' onderhandelingen waarvan de voorzitter lid is. Bij Ecolo organiseert het Secrétariat Fédéral sinds 1994 'l'expression extérieure du mouvement'.

De Verantwoordelijke Buitenland van het Vlaams Blok staat in voor alle buitenlandse politieke contacten van de partij en coördineert de samenwerking met buitenlandse partijen. De functie werd nieuw toegevoegd in de meest recente statuten.

IV. Conclusie

De Europese integratie heeft zijn sporen nagelaten in de statuten van de Belgische partijen. Dat is wel duidelijk. In vele gevallen vinden we het Europese niveau al terug in de basisbeginselen, de algemene doelstellingen en het lidmaatschap van de partijen. We vinden regelgeving met betrekking tot het Europese niveau terug in de nationale organen; en we vinden enige aandacht voor de incorporatie van de partijen in Europese organisaties (fracties in het EP en Europese federaties van partijen).

Al deze bevindingen zijn gebaseerd op de statuten. We hebben op het beperkte belang van die statuten gewezen, maar het feit dat de moeite genomen wordt om in statuten expliciet iets over Europa te zeggen, geeft echter wel aan dat partijen zich zelf bewust zijn van het (groeïend) belang van deze bestuurslaag.

Raunio schuift de hypothese naar voor dat partijen als gevolg van de europeanisering verder gecentraliseerd zouden worden. Met betrekking tot België in het bijzonder klinkt de hypothese best geloofwaardig. Europese verkiezingen worden per taalgemeenschap georganiseerd, wat betekent dat partijen slechts één lijst hebben, en wat meteen ook de kans vergroot dat het de centrale partijorganisatie is die (net als voor de Senaat) het zwaarst op de lijstvorming en dus op de selectie van het Europese politieke personeel kan wegen. In ons overzicht van de wijze waarop Europa in de statuten verschijnt, zien we overigens ook hoe de Europese politici (leden van het EP en Europese Commissaris) een plaats in de centrale partijorganen krijgen. Dat geldt vanzelfsprekend ook voor de leden van de nationale en regionale regeringen, die net zo goed Europese politieke actoren zijn.

Of de europeanisering zonder meer tot centralisering in de partijen leidt, kan evenwel niet zomaar uit de analyse van de statuten worden afgeleid. Daarvoor bieden ze te weinig een beeld van de reële besluitvorming. Wel kunnen we nu

alvast zeggen dat de hypothese van de centralisering als richtsnoer voor verder onderzoek kan aangehouden worden.

Summary: Europeanisation and Centralisation. The emergence of "Europe" in the organisation of Belgian political parties

The European Union affects the internal organisation of national political parties. We found 'traces of Europe' in the party statutes of all Belgian parties that are represented in the European Parliament since 1999.

Europe is, to a greater or lesser extent, present in party goals, rules on party membership and party organs. Parties have elaborated rules for the organisation of European elections, for the selection of European executives, for the formulation of party programmes, and for internal and external co-ordination of policy formulation.

At first sight these rules seem to confirm the hypothesis that Europe is in the first place a concern of party leadership, and that it reinforces centralisation of decision-making. Yet the full confirmation of this hypothesis requires further comparative research on the Europeanisation of political parties.

APPENDIX : Geraadpleegde Statuten van de Belgische politieke partijen

Belgische christen-democratische partijen

Congresbesluiten CVP 26-27 april 1969.

Gecoördineerde nationale statuten van de Christelijke Volkspartij, aanpassingen t.e.m. 6-7-8 oktober 1972.

Nationale statuten van de Christelijke Volkspartij, aanpassingen t.e.m. 7-8 december 1974.

Wijzigingen van de statuten, Nationaal Kongres 17-18 december 1977.

Statutenwijziging m.b.t. de nationale bestuursinstanties goedgekeurd door het Nationaal Kongres, 31 mei 1986.

Statuten, CVP – De Vlaamse christen-democraten, 1989.

Statuten CVP goedgekeurd door het Algemeen Congres van 26 februari 1994.

De eerste aanzet tot verandering. Een statutenwijziging. Door het congres van 29 september 2001 goedgekeurde wijziging aan de statuten. [Http://www.cdenv.be/statuten/statuten.htm](http://www.cdenv.be/statuten/statuten.htm) (geconsulteerd op 31 mei 2002).

Opdrachtverklaring Vlaamse christen-democraten en statuten, Congres 28-29 september 2002.

Le nouveau PSC, Liminaire expose des motifs. Statuts, 1980. Annexes 1998.

Le statuts du centre démocrate Humaniste-CDH. Brussel, 18 mei 2002.

Belgische sociaal-democratische partijen

Belgische Socialistische Partij. Statuten gewijzigd na de congressen van 1958 en 1963.

Belgische Socialistische Partij. Statuten 1969, 15 december 1973, 17 december 1977

Parti Socialiste-statuts, 26 november 1978 en 11 juni 1983.

Statuts approuvés par le congrès 10 mei 1997.

Statuts du Parti Socialiste, adoptés le 2 december 2000.

Statuten van de socialistische partij aangenomen op het Congres van 8 en 9 maart 1980.

SP. Statuten en Tuchtreglement, 13 en 14 juni 1992.

SP. Statuten, tuchtreglement en deontologische code, 9 en 10 december 1995.

Belgische liberale partijen

Nationale statuten PVV 1961

Statuts nationaux PLP, adoptés par Congrès des 3-4-5 mai 1963.

Nationale statuten PVV, aangenomen door de congressen van 22-23 januari 1966, juni 1969.

Statuts du PRL, Congrès du PRL 19 mei 1979, 28 januari 1989, 18 november 1989, 19 februari 1992, 5 maart 1995 en 10 maart 2002.

Statuten van de Vlaamse PVV 1972, 24 september 1977, 15 mei 1982, 10 oktober 1986.

Statuten van de VLD 1993, 9 november en 14 december 1996, 25-26-27 februari 2000 en 13 februari 2001.

Belgische groene partijen

Goedgekeurde resoluties verhouding Anders gaan Leven-AGALEV. Statuten van AGALEV, 27-28 maart 1982.

Statuten van AGALEV met aanpassingen van 22 februari 1986, 18 november 1989, 1-2 december 1990, 26 juni 1993 en 18-19 december 1993.

De statuten van AGALEV, herfst 1996 en lente 2002.

Statuts du Mouvement ECOLO 8 en 29 maart 1980 (aangepast 10 april 1981) en januari 1983.

Statuts ECOLO, oktober 1987 en mei 1988.

Statuts du Mouvement ECOLO 26 november 1989, 29 april 1990, 23 december 1995, 10 januari 1997, 1 mei 1997, 1 december 1997, april 1998, augustus 1999, aangepaste versie t.e.m. 24 juni 2001, aangepaste versie t.e.m. 16 juni 2002.

Volksunie

Statuten van de Volksunie november 1966, 1970, 1 januari 1973, 1976, wijzigingen t.e.m. 1979, 1982(1980), 25 juni 1988, 26 april 1989, augustus 1991, 12 februari 1994, 9 december 1995, aanpassingen tot 14 oktober 1999.

Vlaams Blok

Huishoudelijk reglement Vlaams Blok, 1983 en juli 1992.

Statuten van het Vlaams Blok, Oktober 1995.

Gecoördineerde versie statuten Vlaams Blok, zonder datum, toegestuurd Juli 2002.